

Nordisk
kulturkontakt

Digitalt udlån – muligheder og begrænsninger i Norden

Inhold

Forord	3
Resumé	4
Executive summary	5
Introduktion	6
Det nordiske kultursamarbejdes vision, mission og biblioteker	7
Ligheder og forskelle på digitalt udlån i Norden	10
Centrale udfordringer	12
Digitalt markedssvigt	13
Elementer i en løsning	14
Fire scenarier	19
Forfatternes anbefaling	28
Forfatterne	29
Referencer	30

Forord

Nordisk Ministerråd har to nordiske specialbiblioteker: et i Finland, hvor det nordiske bibliotek er en del af Nordisk Kulturkontakts virksomhed centralt i Helsinki og et i Island, hvor det nordiske bibliotek udgør en kerneaktivitet i Nordens hus i Reykjavik. Begge biblioteker er et sandt skatkammer for nordisk skøn- og faglitteratur, børn- og ungdomslitteratur, aviser og tidsskrifter på alle de nordiske sprog. Bibliotekerne er vigtige huse, hvor besøgende kan komme og stifte bekendtskab med nordisk sprog og kultur.

Det officielle nordiske samarbejdes engagement i nordisk litteratur, sprog og kultur står nedskrevet i Helsingforsaftalen fra 1962 og netop de nordiske biblioteker er samfundsinstitutioner, hvor den nordiske litteratur i al sin mangfoldighed er betydende for de fællesnordiske identiteter.

Litteraturen rummer en kraft og kan åbne et magisk vindue til vores fantasi og stimulere evnen til fordybelse. Vi har med andre ord brug for litteraturen, der i al sin mangfoldighed kan skabe læselyst og modvirke det endimensionelle. Som kan styrke vores evne til kritisk refleksion og eftertanke, og som sådan være et bolværk mod desinformation. Desinformation kan påvirke vores demokrati, ligesom dårlige læseevner kan være en trussel mod vores samfunds sammenhængskraft.

Som nordisk fællesskab ønsker vi derfor at udvikle adgangen til nordisk litteratur. Det betyder for os, at litteraturen også er tilgængelig i digitalt format, og at den grundlæggende udfordring med manglende adgang til nationale folkebiblioteker, på tværs af nationale grænser, løses. Formålet med denne rapport er derfor at udforske mulighederne for at det officielle nordiske samarbejde vil kunne tilbyde borgerne et udvalg af nordisk litteratur, der er tilgængeligt digitalt.

Det er vores håb, at denne rapport kan give det officielle nordiske samarbejde en anledning til at diskutere hvordan vi i Norden bedst muligt kan stimulere til læsning og fremtidssikre vores sprog og kultur.

Der skal lyde en stor tak til Mikkel Christoffersen og Torbjørn Porsmose fra Det Digitale Folkebibliotek i Danmark, der har skrevet rapporten for os.

God læsning!

Gitte Grønfeld Wille

Direktør, Nordisk Kulturkontakt, Finland

Resumé

De fysiske biblioteker i Norden ligner hinanden og alle andre biblioteker i Europa, men deres løsninger for digitalt udlån er vidt forskellige. Det spænder fra Danmarks "eReolen," der har 9,2 mio. udlån om året til Island, der ikke har en digital udlånstjeneste.

Sverige, Norge, Danmark og Finland har valgt forskellige løsninger for hvert af de elementer, der udgør en digital udlånstjeneste; administration/distribution, frontends, forhandlinger med forlag, udbud af titler, lånemodeller og forbrugsbegrænsninger.

De store forskelle skyldes til dels, at bibliotekerne ikke har digitale udlånsrettigheder, som de har fysiske ditto, og derfor bliver de nationale løsninger underlagt lokale prioriteter og markedslogikker frem for internationalt standardiserede løsninger.

Der er et hul i bibliotekernes digitale litteraturlevering på tværs af de nordiske lande og sprog, således at de nordiske borgere afskæres fra at kunne låne digitale titler fra andre nordiske lande.

Det officielle nordiske samarbejde kan øge sit digitale engagement på fire forskellige måder.

Qua prestigefyldte litteraturpriser, har Nordisk Råd en stor portefølje af titler, der er særligt forbundne til Det officielle nordiske samarbejde. Denne portefølje kan bruges til at begrænse de titler, man vil koncentrere sig om til formidling og eventuelt udlån.

Rangeret efter udgifter er de fire løsninger

- udvikle et digitalt formidlingsunivers, hvor der linkes til titler på de nordiske udlånstjenester
- sponsorere nordisk indhold på de nordiske udlånstjenester
- etablere sin egen udlånstjeneste via Overdrive
- etablere sin egen udlånstjeneste, som dog kræver større investeringer.

Der er dog væsentlige udfordringer i de tre sidstnævnte løsninger, for eksempel det forhold at forlagene ikke er forpligtede til at stille titler til rådighed.

Det anbefales, at de nordiske biblioteker udvikler et digitalt formidlingsunivers og herefter går i dialog med de nordiske interessenter om løsninger, der sikrer adgang til nordisk, digital litteratur.

Det officielle nordiske samarbejde kan spille en interessant rolle i at få processen i gang og at gøre opmærksom på problemstillingerne.

Executive summary

The physical libraries in the Nordic countries resemble each other and all other libraries in Europe, but their solutions for digital lending vary widely. It ranges from Denmark's "eReolen," which has 9.2 million loans a year, to Iceland, which does not have a digital lending service.

Sweden, Norway, Denmark, and Finland have chosen different solutions for each of the elements that make up a digital lending service; administration/distribution, frontends, negotiations with publishers, selection of titles, lending models, and usage restrictions.

The major differences are partly due to the fact that libraries do not have digital lending rights as they do physical ones, and therefore the national solutions are subjected to local priorities and market logic rather than internationally standardized solutions.

There is a gap in the digital literature delivery across the Nordic countries and languages, such that Nordic citizens are cut off from being able to borrow digital titles from other Nordic countries.

The official Nordic co-operation can increase its digital engagement in four different ways.

Through its prestigious literature prizes, the Nordic Council has a portfolio of titles that are particularly connected to the official Nordic co-operation. This portfolio can be used to limit the titles it will focus on for dissemination and possibly lending.

Ranked by expenses, the four solutions are

- develop a digital dissemination universe, where links to titles on the Nordic lending services are provided
- sponsor Nordic content on the Nordic e-lending services
- establish its own e-lending service via Overdrive
- establish its own e-lending service, which however requires larger investments.

However, there are significant challenges in the last three solutions, not least that publishers are not required to make titles available for public libraries.

It is recommended that the official Nordic co-operation first develops a digital dissemination universe and then engages in dialogue with Nordic stakeholders about solutions to the restricted access to Nordic digital literature.

The official Nordic co-operation can play an interesting role in getting the process started and in highlighting the issues.

Introduktion

Digitalt udlån slog for alvor igennem i 2010'erne og blev starten til en sælsom udvikling. Der findes næppe en anden sektor, hvor institutionerne ligner hinanden så meget internationalt som fysiske biblioteker, og hvor man har samarbejdet globalt om service- og datastandarder så tæt og så længe. På det digitale område viste det sig dog hurtigt, at alle lande løb i hver sin retning, og i dag ligner de digitale biblioteker overhovedet ikke hinanden.

På det digitale udlånsområde er de fleste ting, der virker åbenlyse og ligetil, komplicerede, ofte dyre og næsten altid kontroversielle. For bibliotekerne er problemet, at man ikke har digitale udlånsrettigheder, som man har på det fysiske område. Alt skal forhandles, ofte bilateralt, og der er ingen forsyningssikkerhed fra år til år; nogle gange fra dag til dag.

I flere lande er der tilløb til at kigge på de digitale udlånsrettigheder ikke mindst efter Den Europæiske Domstols i en 2016-dom sidestillede fysiske og digitale bøger, men endnu uden succes.

I de nordiske lande ligner de digitale udlånsløsninger heller ikke hinanden. Det spænder fra Island, der ikke har mulighed for at udlåne islandske digitale bøger, til Danmark, der har verdens måske førende system, men som også har været i gang siden 2011, og som bruger 122 mio. DKr. om året på sin løsning.

I denne rapport afsøger vi muligheden for, at de nordiske specialbiblioteker kan etablere en digital udlånsløsning. Det virker åbenlyst. Der er endda et fra andre lande velkendt hul i markedet for adgang til digital litteratur på andre sprog på tværs af grænser, men djævelen venter i detaljen. Igen: Intet er enkelt, meget beror på uforudsigelige forhandlinger, og alt er overraskende dyrt.

Der er intet overblik over efterspørgslen på biblioteksleveret, digital, nordisk litteratur på tværs af grænserne. Det skyldes, at ingen i øjeblikket kan efterleve en sådan efterspørgsel alligevel, hvorfor ingen har undersøgt det. Anekdotisk kan det dog fortælles, at forfatterne gennem årene har fået mange efterspørgsler fra borgere, biblioteksfolk og politikere.

Dette kan betragtes som en indledende rapport. Selvom det er svært at få klare svar uden for sektoren, når man kun spørger ind til eventualiteter, har forfatterne afsøgt området og brugt egne mangeårige erfaringer fra det nationale og internationale arbejde. De fået værdifuld hjælp af gode nordiske kolleger og venlig, kompetent vejledning af De nordiske specialbibliotekers medarbejdere og direktør Gitte Wille. Selvsagt er alle eventuelt tilbageværende fejl udelukkende forfatternes ansvar.

Mikkel Christoffersen & Torbjørn Porsmose

Det Digitale Folkebibliotek, marts 2024

Det nordiske kultursamarbejdes vision, mission og biblioteker

I forordet til publikationen "Konst och kultur drivkraften för hållbar utveckling i Norden- Kulturpolitiskt samarbetsprogram 2021-2024", beskrives kulturens centrale rolle i det nordiske samarbejde.

Her binder kultur og sprog de nordiske borgere sammen på tværs af grænser, gennem de mange forskellige kunst- og kulturprodukter, der skabes i Norden.

I indledningen står desuden at "kultursamarbejde og nordisk sprogforståelse bidrager til mobilitet og integration i Norden, og mobilitet og integration bidrager igen til øget kultur- og sprogforståelse. Film- og tv-produktion, oversættelse af litteratur og støtte til udbredelsen af nordisk kunst og kultur spreder også viden om de forskellige sprog i Norden"

Visionen er, at man bl.a. gennem kulturens institutioner understøtter muligheden for "et grønt, konkurrencedygtigt og socialt bæredygtigt Norden".

I den optik passer denne rapport's formål ganske fint ind; nemlig at undersøge muligheden for at udvikle en digital adgang til nordisk litteratur på tværs af Nordens landegrænser. Missionen er at åbne for adgangen til nordisk litteratur og styrke muligheden for at Nordens borgere kan stifte bekendtskab med nabolandenes litteratur og sprog.

Det er oplagt at bruge det officielle nordiske samarbejde og Nordisk Råds litteraturpriser som en løftestang i arbejdet med litteratur i Norden, da priserne er et brand, der vækker genklang blandt Nordens litteraturinteresserede borgere. Når priserne anvendes som eksempel i denne rapport, menes Nordisk Råds prisnominerede titler fra 1962 til i dag.

Nordisk Ministerråd har i årtier finansieret to nordiske specialbiblioteker i Helsinki og Reykjavik og i denne rapport, der er udarbejdet til Nordisk Ministerråds kulturinstitution Nordisk Kulturkontakt, undersøges muligheden for at indføre digitale udlån med de nordiske specialbiblioteker som centrale aktører.

I de følgende afsnit beskrives de nordiske landes forskellige erfaringer med udlån af e-bøger og lydbøger som baggrund for en nærmere undersøgelse af potentialer og udfordringer med at etablere digitalt udlån.

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Organisering	Kommunale biblioteksvæsener betaler alle udgifter til lån til forlagene på eReolen (flatrate betales efter 80% indbyggere/ 20% forbrug)	Nationalt Digitalt konsortium drevet af nationalbiblioteket i Helsinki fra april 2024	Kommunale biblioteksvæsener betaler for e-udlån gennem de regionale bibliotekskonsortier	Kommunale biblioteksvæsener (290) betaler for e-udlån
	eReolen Global betales af statslige midler	Kommunale biblioteksvæsener (293) kan bruge adgangen for et fast beløb pr. borger/år	Suppleret af gratis samling indkøbt af et konsortium drevet af Norsk Kulturråd	Udbudsfører kommersielle tjenesteudbydere
Indkøb og serviceudbydere	Central, national forhandling med forlag via Foreningen Det Digitale Folkebibliotek	Central, national forhandling	Indkøbet sker gennem det privatejede Bokbasen og det offentligt ejede Bibliotekssentralen	Delvise centrale forhandlinger (Det Svenske Nationalbibliotek) med faste priser på begrænset antal ebogstitler
	Infrastruktur leveres af firmaet Publizon (og Overdrive på eReolen Global)	Fire indholds-leverandører er valgt på baggrund af udbudsrunde (2 år/+2 år)	Forhandlinger med forlag sker på regionalt niveau (Fylkes)	Konsortium (72 kommuner) står bag børneappen Bibblix, hvor kommunerne kan bruge adgangen for et fast beløb pr. borger/år
	Web- og App-løsning driftes og udvikles af Redia (eReolen) samt Overdrive (eReolen Global)	E-bøger, Lydbøger og magasiner på finsk, svensk og engelsk (+ flere sprog)		Bläddra – læseapp til nationale mindretalsprog Legimus for læsere med funktionsnedsættelse) Verdensbiblioteket (for etniske minoriteter) Biblio – forlagenes platform, ejet af Publizon Overdrive (vandt seneste udbud på ebøger og lydbøger)

Betalingsmodeller	<p>Licens (en kopi/fire brugere – 1-årig)</p> <p>Klik (en kopi/ en bruger)</p> <p>Abonnement (flatrate – frit udlån)</p>	<p>Licens (en kopi/flere brugere i et år)</p> <p>Klik (en kopi/en bruger)</p> <p>Perpetual (varigt) ejerskab</p>	<p>Licens (en kopi/en bruger – 10 lån for 2 år på ebøger og 6 udlån for lydbøger)</p> <p>Klik (en kopi/en bruger - Alle titler skal være tilgængelige efter 2 år)</p> <p>E-bogspris anbefales til 10% af detailpris</p> <p>Lydbogspris anbefales til detailpris (udlånstid 14 dage)</p>	<p>Klik (en kopi/flere brugere)</p>
Platformsadgange	<p>Tjenesterne eReolen og eReolen GO til dansk-udgivet litteratur og podcast på web og app (IOS og Android)</p> <p>eReolen Global (Overdrive) til engelsk litteratur og magasiner på web og app (IOS og Android)</p>	<p>Tjensten Elibrary findes på Web, iOS og Android</p>	<p>Tjenesten BookBites på app til iOS og Android, som udvikles og driftes af Publizon og Bibliotekssentralen (BS)</p>	<p>Tjenesterne Biblix, Biblio og Overdrive findes på web, IOS og Android</p>
Statistik	<p>104.000 titler (65.000 ebøger, 35.000 lydbøger, 4000 podcasts - 2023)</p> <p>9,2 mio. udlån (3,0 mio. ebøger, 6,2 mio. lydbøger, 268K podcasts, 2023)</p> <p>772.000 unikke brugere i 2023</p>	<p>1,76 mio. lån (2023) på de 40 forskellige (regionale) digitale samlinger man har haft indtil nu.</p> <p>Omkring 400.000 unikke brugere siden 2014</p>	<p>909.278 udlån på ebøger (2022)</p> <p>681.852 udlån på lydbøger (2022)</p>	<p>Ca. 3 mio. udlån af ebøger og lydbøger i 2022</p>

Ligheder og forskelle på digitalt udlån i Norden

Ligheder

Ejerskab og drift

Det er i store træk de nordiske kommunalt drevne folkebiblioteker i de nordiske lande, der betaler for borgernes lån af ebøger og lydbøger. I Norge og Danmark sker der et supplerende indkøb for statslige midler.

Forhandling og samarbejde

De offentlige biblioteker i Norden forhandler i fællesskab rettigheder og priser med forlag eller kommercielle tjenester, gennem konsortier på nationalt niveau (Danmark, Finland og Sverige) eller regionalt niveau (Norge), for derigennem at opnå bedre vilkår og priser.

Betalingsmodeller

Bibliotekerne benytter et varieret udbud af betalingsmodeller til e-udlån, herunder licens-, klik-, flatrate- og perpetuelle (varigt ejerskab) modeller. Disse modeller giver bibliotekerne mulighed for effektivt at administrere adgangen til digitalt indhold, samtidig med at de sikrer gode samarbejdsmuligheder og rimelig kompensation til de forlag, der leverer indholdet.

Platformtilgængelighed

Hvert land tilbyder e-udlånsplatforme, der er tilgængelige via webbrowsere samt mobile apps til Android og iOS-enheder. Det sikrer, at biblioteksbrugere i Norden kan få adgang til digitalt indhold på forskellige enheder.

Statistik og evaluering

Alle lande indsamler statistikker om udlånsaktivitet på de offentligt tilgængelige platforme, for at evaluere brugstendenser og understøtte beslutningstagning.

Priser

Bemærk at priser per lån ikke er med. Det er ikke oplysninger, digitale udlånstjenester må eller vil dele med hinanden.

Forskelle

Indkøb og serviceudbydere

Processen med at anskaffe digitalt indhold og gøre det tilgængeligt på en tjeneste varierer fra land til land.

I Finland og Sverige bruger man udbud til at finde faste indholdsleverandører, mens man i Danmark forhandler individuelt med de enkelte forlag.

Finland er med deres nye tjeneste "elibrary", der åbner i april 2024 i gang med at samle både national og international litteratur, samt forskellige typer af kulturelle produkter (magasiner, musik og film mv.), på den samme tjeneste. I resten af Norden har man forskellige tjenester til forskelligt indhold.

Der er også forskelle på om et land selv har stået for opbygning og udvikling af en tjeneste eller om man benytter eksisterende kommercielle tjenester. I Danmark og Sverige gør man begge dele, mens man i Finland selv har opbygget sin egen tjeneste baseret på open source teknologi.

Finansieringsmodeller

Finansieringsmekanismerne for tjenesterne varierer. I Finland og Sverige finansieres tjenesterne blandt andet ved en fast pris pr. borger i kommunen, men bibliotekskommunen kan selv bestemme om de vil tilslutte sig ordningen eller ej.

I Danmark kan man kun som bibliotek tilbyde borgeren adgang til eReolen, hvis man er medlem af Foreningen Det Digitale Folkebibliotek, og har man adgang til eReolen betaler man også automatisk for et fælles forbrug af titler i en national abonnementsordning (ud over betaling for lokalt brug af licens- og klik-titler).

I Norge suppleres den digitale samling, bibliotekerne kan tilbyde borgerne, med en samling frit tilgængelig norsk litteratur, som indkøbes i regi af Norsk Kulturråd.

Centrale udfordringer

Der er to centrale udfordringer for digitale biblioteker i det hele taget ud over de rent praktiske vedrørende teknik, drift, ressourcer til indkøb af indhold med mere

1. biblioteker har ikke digitale udlånsrettigheder
2. modeller, priser, vilkår med mere er vidt forskellige.

Biblioteker har ikke digitale udlånsrettigheder

Folkebiblioteker i Norden har lovsikrede fysiske udlånsrettigheder. Ingen – hverken forfattere eller forlag – kan forhindre bibliotekerne i at indkøbe og udlåne fysiske bøger. Det samme gælder ikke digitalt.

Følgelig bygger al digitalt indkøb på bilaterale forhandlinger, som kan være på alt fra enorme indholdspakker til enkelttitler. Der er heller ingen forsyningssikkerhed. Meget få digitale titler er indkøbt til evig arv og eje som fysiske titler; de kan trækkes ud igen eller ikke tilbydes igen efter X-antal lån er foretaget.

Bibliotekernes digitale tilbud hviler på forlagernes velvilje og det nationale forhandlingsklima, og det kan skifte fra dag til dag. Bibliotekernes digitale forsyningssikkerhed er kun så stærk som det, der kan forhandles hjem og betales for, hvilket besværliggør flerårige, strategiske planer.

Modeller, priser, vilkår mm. er vidt forskellige

Biblioteker har globalt og særligt i Europa i mange år forsøgt at samarbejde og vidensdele om digitalt udlån med hensyn til udlånsmodeller, priser, vilkår med mere, men som tidligere nævnt ligner meget få løsninger hinanden. Det skyldes ikke mindst, at de digitale biblioteksløsninger er født i en markedslogik, og at bogmarkederne ligner ikke hinanden.

Biblioteker har derfor kunnet udvikle globale standarder for alle aspekter af det fysiske virke, men ikke for det digitale, selvom rapporter som EBLIDA 2022 prøver at lukke hullet. Overordnet er det dog stadig svært at vurdere rimeligheden af priser og vilkår, og det vil således være svært at harmonisere på tværs af lande.

Digitalt markedssvigt

Som expat i Norden, altså en person, der er rejst til et andet nordisk land for at arbejde eller studere, kan man bede sit stedlige fysiske bibliotek om at skaffe litteratur på ens modersmål gennem de nationale og internationale lånesamarbejder.

Det samme er ikke tilfældet for digitalt materiale.

Flytter man bopæl til et andet nordisk land, lukker de digitale tilbud fra ens hjemland ned, enten fordi materialet ikke er rettighedsklareret til at blive forbrugt dér, hvor man bor nu, eller fordi man ikke længere kan være registreret låner. I en national løsning drevet af nationalbiblioteket er der intet til hinder for, at expats skulle kunne fortsætte som lånere, for så vidt angår registreringen som låner. I kommunalt drevne løsninger er det mere problematisk, fordi kommuner selvsagt ikke fortsætter med at betale for fraflyttede borgere.

Kun i få tilfælde i verden har ex-pats haft adgang til hjemlandets digitale litteratur. En undtagelse er Tallinns bibliotekers ELLU, der nu lukker ned af andre årsager, men som i årevis gav adgang for estere boende i andre lande. Tallinns biblioteker påtog sig udgiften.

Paradokset er tydeligt.

Jo smartere leveringen af litteratur bliver, jo mere problemfyldt bliver det at flytte rundt på den, og problemet er ikke kun på tværs af landegrænser.

I de digitale udlånstjenester, der servicerer administrative områder mindre end det nationale og med forskelle i udbuddet, kortsletter det dybt traditionelle lånesamarbejde mellem biblioteker, fordi mens man let kan fjernlåne fysiske bøger, kan man ikke fjernlåne digitale bøger. Ét bibliotek kan have digitalt overskud, men må ikke hjælpe naboregionen.

Det er derfor særligt interessant, hvis en digital udlånsløsning fra de nordiske specialbiblioteker kunne være med til at afhjælpe det svigt, der er i leveringen af digital litteratur – ikke kun til nordiske ex-pats, men til alle nordiske borgere med interesse for nordisk litteratur på andet sprog end ens hjemlands.

Levering af digital litteratur i de enkelte lande på landets eget sprog, er derimod landenes egen forpligtelse.

Elementer i en løsning

Introduktion

Der er en række grundelementer i etableringen af en digital udlånsløsning (se også tabellen over digitalt udlån i Norden), der skal tages stilling til på forhånd. Det drejer sig om:

Hvilke titler skal udbydes?

Som til ethvert andet bibliotek skal en materialepolitik udvikles, der svarer på, hvilke typer materialer man ønsker vis-a-vis sprog, udgivelsesland, format, type, genre, målgrupper etc. Bemærk, at disse ikke er praktiske, men strategiske og principielle valg.

Hvilke begrænsninger på brugerniveau ønsker man?

De nordiske, digitale udlånsløsninger giver kun adgang for i det land fastboende borgere (eReolen i Danmark giver dog også adgang i Færøerne, Grønland og Sydslesvig). Det gælder for næsten alle lignende services i verden. For de nordiske specialbiblioteker er der en række principielle spørgsmål, da man spænder over flere lande og sprog, for eksempel hvilke rettigheder har borgere i Norden til at kunne læse litteratur på sit modersmål.

Hvilken platform ønsker man?

Dette er det centrale spørgsmål, som både gives af og giver svar på de andre spørgsmål, da det sætter rammerne for, hvad der overhovedet kan lade sig gøre.

Udbud af titler

Der er tre primære parametre i valget af udbuddet af titler. Bemærk, at vi ikke overvejer udenlandske forfattere til et eller flere nordiske sprog oversatte titler

- Status: Alle nordiske titler eller begrænsninger?
- Sprog: Kun originalsprog eller tillige oversættelser?
- Format: Kun ebøger eller også andre formater?
- Andet: Alle andre relevante faktorer.

Status

Titeluddbuddet kan være ubegrænset og forholde sig til alle nordiske forfatteres udgivelser på et nordisk sprog udgivet i Norden, eller det kan være begrænset af én eller flere faktorer, hvoraf de enkleste er enten at begrænse til de fysiske titler, der købes til ét af de nordiske specialbibliotekers biblioteker, eller endnu strammere til kun at inkludere nominerede titler til Nordisk Råds Litteraturpriser.

Begrænsning til de af de fysiske biblioteker indkøbte titler giver ideelt en digital spejludgave af den fysiske samling, men den tilstræbte elegance ødelægges dels af, at de fysiske biblioteker har indkøbspolitikker, der ikke automatisk giver mening digitalt, og dels af at det ville være et mirakel, hvis man kunne forhandle sig på plads med forlag om alle titlerne.

Begrænsning til prisenominerede titler vil styrke brandet og give en logisk begrænsning, men er også en meget lille pulje af titler til et digitalt tilbud. Dog kan det være et glimrende sted at starte.

Sprog

Tilbuddet kan begrænse sig til litteratur på originalsproget eller tillige inddrage oversættelser. Der foreligger ikke statistik på, hvor mange nordiske titler, der oversættes til andre nordiske sprog, men i al fald de nominerede til Nordisk Råds Litteraturpriser bliver typisk oversat til flere af de andre nordiske sprog. At inddrage oversættelser mangedobler potentielt udbuddet.

Sprogproblematikken hænger til dels sammen med brugerproblematikken, som er beskrevet i næste afsnit.

Formater

Forlagsbranchen er i rivende udvikling. Før var ebogen det primære produkt, men lydbogen har marcheret frem de sidste mange år, så mange forlag nu ser lydbogen som det primære produkt. Dog udkommer kun få lydbøger stadig uden en tilsvarende ebog, mens det modsatte er meget almindeligt.

Det er derfor sådan, at den digitalt tilgængelige nordiske litteratur i praksis allerede findes som ebøger, og en del af dem ligeledes som lydbøger. Pga. den eksplosive udvikling i AI-værktøjer synes der at være et skifte tilbage til ebogen, hvorfra oversættelser og indtaling i stigende grad håndteres af AI. Lydbøger har traditionelt været meget dyrere end ebøger, ikke mindst på grund af produktionsomkostninger med indtalere, men det kan ændre sig, når der ikke længere skal bruges indtalere og dyr lydstudietid.

Faktum er, det vil være nemmere at starte op kun med ebøger. De er typisk billigere, og set-uppet vil kun kræve en teknisk ebogslæserkomponent (en såkaldt "reader")

Inkluderes lydbøger bliver løsningen dyrere, og der kræves tillige en teknisk lydbogsafspiller-komponent (en såkaldt "player"), men til gengæld vil man kunne tage del i den rivende udvikling, der er i lydbogsbrugen generelt i Norden. Men inden der tages en beslutning herom skal man tage EU-direktiv 2019/882 af 17. april i betragtning. For det er ikke sikkert, at man fra 28. juni 2025 vil kunne tilbyde ebøger uden mulighed for oplæsning.

EU-direktiv 2019/882 af 17. april 2019

Status på EU-direktiv er at det skal implementeres i de nationale lovgivninger. Det er EU-direktiv 2019/882 af 17. april 2019 da også blevet, men der forestår i de enkelte nordiske lande stadig et udredningsarbejde om, hvordan den nationale lovtekst skal fortolkes. Oprindeligt havde forlags- og bibliotekssektoren håbet, bagkataloget ville kunne undtages, altså titler udkommet før lovens ikrafttrædelse. Det er ikke sket. Til gengæld forhandles der stadig om, hvordan bagkataloget kan behandles, så hele den digitaliserede, litterære litteraturarv ikke mistes. Det vil nemlig kun kunne betale sig for forlagene at gøre et mindre antal ældre titler lovmedholdelige. I Danmark vil man med stor sandsynlighed ende med en minimumsgrænse målt på omsætning. Det står dog stadig ikke klart, hvordan streamingtjenester kan forholde sig, så de ikke skal monitorere hver undtaget titel for, om den stadig holder sig under grænsen. I scenarie 3 og 4 herunder *skal* der indledes med en juridisk udredning af problemstillingen.

Andet

I formulering af en materialevalgspolitik skal spørgsmål om målgrupper, genrer med mere ligeledes afklares. Er løsningen både for børn og voksne? Hvor sættes kvalitetsbarren? Skal der både være litterær litteratur og genrelitteratur såvel som krimier og romance? Jo mere populære genrer, der medtages, jo mere stiger populariteten og udgifterne, og er det foreneligt med brandet?

Brugere og begrænsninger

Langt de fleste digitale udlånløsninger i verden giver kun adgang for i det land fastboende borgere. For de nordiske specialbiblioteker, er der en række principielle spørgsmål og udfordringer, da man spænder over flere lande og sprog.

- Brugere: Hvem kan bruge løsningen?
- Tilgængelig litteratur: Hvem kan låne hvad?
- Forbrugsbegrænsninger: andre og mere praktiske spørgsmål.

Brugere

Hvem kan overhovedet oprette sig som bruger af løsningen? Man kan fx typisk godt blive bruger af de fysiske biblioteker i Norden blot som besøgende. Det kræver dog typisk nationalt ID at blive bruger af de digitale biblioteksservices. Den sidstnævnte tilgang synes også logisk for de nordiske specialbiblioteker.

Der kan dog overvejes, om man eventuelt i en eksperimentel begyndelse, og hvis det er teknisk muligt vis-a-vis lånerregistrering, vil begrænse servicen til nordiske statsborgere boende fast i andre nordiske lande. Det kan principielt indvendes, at borgere boende i eget hjemland allerede er serviceret af den nationale løsning dér (se dog næste afsnit), men for nordiske expats i andre nordiske lande, er der typisk ingen adgang til hjemlandets digitale litteratur.

Tilgængelig litteratur

Det mest naturlige og teknisk nemmeste ville være at give alle brugere adgang til alt med visse forbrugsbegrænsninger (se nedenfor), men det vil betyde, at de nordiske specialbiblioteker i princippet vil gå de nationale systemer i bedene og udbyde det samme til de samme brugere. Det er en dyr og forvirrende løsning på et ikke-presserende problem.

En mere logisk og måske ønskværdig begrænsende faktor kunne være at give nordiske statsborgere – hvor end de bor i Norden – adgang til litteratur på de andre nordiske sprog, men ikke eget sprog. Det vil sige svenske statsborgere eksempelvis skal have adgang til litteratur på norsk, finsk, dansk, færøsk og islandsk, men ikke svensk. Det løser ikke expat problemstillingen dog. Skal den også løses, kræver det, at expats gives adgang til eget sprog også, det vil sige det hele udbud.

At blokere brugerne fra eget sprog vil gøre forhandlinger med forlag meget nemmere og undgå at forplumre det nordiske digitale udlånsmarked, men der er andre udfordringer, da de nordiske udlånsmodeller, priser og vilkår er vidt forskellige, og forlag, der i forvejen er digitalt biblioteksskeptiske, skal så acceptere helt andre modeller og priser.

Forbrugsbegrænsninger

Alle digitale udlånstjenester gør brug af forbrugsbegrænsninger. Begrænsninger for den enkelte bruger går typisk på fast lånetid, loft for antal samtidige lån o.lign. Se også Christoffersen (2022).

Platform

Den vigtigste beslutning er, om de nordiske specialbiblioteker skal satse på egen platform, andres platforme eller ingen platform forstået således:

Egen platform: Hermed menes en fuld løsning, hvor der kan afvikles digitale lån fra de nordiske specialbibliotekers egen platform inkl. – typisk – web og apps med tilhørende brugerverifikation og forbrugsstyring.

Andres platforme: Hermed menes i praksis en løsning, hvor de nordiske specialbiblioteker køber eller sponsorerer indhold på eksisterende nordiske digitale udlånsplatforme. Den anden løsning under denne overskrift indbefatter, at de nordiske specialbiblioteker køber indhold på en eksisterende platform som fx Overdrive og får frontends og skin med i administrationsomkostningerne til Overdrive.

Ingen platform: Hermed menes, at De nordiske specialbiblioteker udarbejder et formidlingsunivers på web og linker herfra til den eksisterende litteratur på allerede veletablerede, nordiske, digitale udlånsplatforme, men altså ikke står for egentligt udlån.

Det siger sig selv, at jo større en løsning, der vælges, jo mere kontrol har man over hele løsningen, men udgifterne stiger ligeledes eksponentielt.

At drive egen platform og købe indhold er ganske omkostningstungt, da der både skal designes og udvikles administrations-/distributionsplatform, ebogslæser og evt. lydbogsafspiller samt frontends (web og apps) til at afvikle tjenesten. Disse komponenter skal serviceres, der skal opbygges supportfunktion, og hertil skal der så forhandles og købes det faktiske indhold! eReolens drift og udvikling alene koster årligt 10,4 mio. Dkr. mens Finlands koster noget mindre; anslået 7,5 - 9 mio. Dkr. årligt inkl. noget indhold.

Hvis man udelukkende designer et formidlingsunivers, løses den opgave at promovere nordisk litteratur og sprog, og det er så – på godt og ondt – op til de nordiske tjenester, der har den digitale titel, der linkes til, at have besværet og omkostningerne både med drift og udvikling af platforme, køb af indhold m.v. Der etableres dog ikke noget selvstændigt digitalt udlån.

Fire scenarier

Introduktion

Vi beskriver fire scenarier med stigende serviceniveau, kompleksitet og udgifter opdelt efter, hvordan man vælger at håndtere platformsproblematikken.

Tabel 2: Oversigt over scenarier

Scenarie	Beskrivelse	Etablering	Drift	Impact
Scenarie 1: Ingen platform	Der etableres ingen udlånsplatform, men en formidlingstjeneste, der linker til indhold på de nordiske, nationale platforme	Nem og billig	1-2 FTE + webdesign	Ingen egne udlån, men potentielt stor brug og øget aktivitet på de nordiske platforme
Scenarie 2a: Andres platforme	Der sponsoreres indhold på de eksisterende nordiske, nationale platforme	Formentlig nem: Forhandling med de nordiske tjenester	1-2 FTE + betaling for lån (DKK 10-40 i snit)	Man vil få lån, men udfordringen bliver at koble til brandet
Scenarie 2b: Overdrive	Man etablerer en Overdrive-konto og dermed en udlånsplatform	Middelsvær: Låner-validation skal oprettes og måske flere konti og domæner	1-2 FTE + hosting fee + in-house IT + lån (DKK 10-40 i snit)	En "lækker" løsning med potentielt stor impact, men kræver megen markedsføring
Scenarie 3: Egen platform	Man etablerer sin egen udlånsplatform med udbud eller tilkøb af det tekniske set-up	Meget kompliceret og dyr selv ved brug af open source	Mindst 5-6 FTE + drifts-aftaler + lån (DKK 10-40 i snit)	Potentielt meget stor impact, men først når løsningen når kritisk masse med flere mio. udlån

Scenarie 1: Ingen platform

I scenarie 1 driver de nordiske specialbiblioteker ikke en udlånstjeneste, og der købes intet indhold. I stedet designes en formidlingstjeneste, der konceptuelt set lægges "ovenpå" alle de nordiske udlånstjenester med en linkstruktur.

Formidlingstjenesten vil have web som frontend og ligge i regi af de nordiske specialbiblioteker. Formidlingstjenesten vil benytte sig af velkendte formidlingsgreb som forfatterbiografier og litterære portrætter, genrebeskrivelser, litteraturanmeldelser, omtaler af events samt mere aktuelt kulturjournalistisk indhold som fx "Nordic Noir: En introduktion" og "Nye nordiske forfatterskaber 2024" osv.

Alle omtaler af værker vil linke til de nationale digitale udlånstjenester, hvor disse har værket og nationale bibliotekskataloger, hvor de ikke har (man kan argumentere for altid at linke hertil og lade brugerne vælge format efterfølgende), men så forsvinder det digitale element en smule. Der kan ligeledes linkes til nationale forfatterportrætter og anmeldelser i dagblade o.lign.

Det vil være naturligt at koncentrere sig om de prisnominerede forfattere og værker i grundartiklerne – portrætter og anmeldelser – mens indholdet vokser. Det mere journalistiske indhold vil typisk gå ud over denne kerne.

Formidlingstjenesten kan ligeledes benytte sig af et nyhedsbrev med de seneste artikler fra fx det foregående kvartal. Nyhedsbreve har fået en renæssance som kommunikationsform, da de bl.a. tillader sofistikerede målinger på modtagernes interaktion med indholdet og brug af links.

Formidlingstjenesten kan ydermere markedsføres til de nordiske biblioteker direkte eller via nationalbibliotekerne. Bibliotekerne siger sjældent nej til litteraturformidling af høj kvalitet fra troværdige kilder.

Erfaringer fra lignende tjenester gennem tiden – eksempelvis Litteratursiden i Danmark - er, at der kan opbygges en solid brugerbase af litteraturinteresserede borgere og studerende.

Scenarie 2A: Andres platforme

I scenarie 2 sponsorerer de nordiske specialbiblioteker indhold på de i forvejen eksisterende nationale, digitale udlånstjenester. Bemærk, at scenariet er fuldt foreneligt med scenarie 1.

Indholdet bestemmes af de to nordiske specialbiblioteker i samarbejde med de nationale tjenester og indkøbes i éngangsbeløb i de lånemodeller, der passer hertil for ikke at have løbende fakturering.

Indholdet kan nok markedsføres med af de nordiske specialbiblioteker valgte logoer m.v. inden for den relevante udlånstjenestes designprincipper og efter nærmere forhandling.

Det vil være naturligt at starte med de prisnominerede titler i første omgang inkl. deres oversættelser til andre nordiske sprog. Ligeledes fokuseres på andre nordiske sprog end det stedlige for den udlånstjenesten; dvs. på den norske tjeneste sponsoreres svensk originallitteratur eller anden nordisk litteratur end norsk oversat til svensk.

De prisnominerede titler, de nationale tjenester vil/kan tilbyde ligger allerede på de nationale tjenester i det nationale sprog (finske prisnominerede på den finske tjeneste på finsk osv.) Den samme logik gør sig gældende for oversættelser, og under alle omstændigheder skal de nordiske specialbiblioteker ikke gå de nationale tjenester i bedene, men forsøge at supplere.

Fordelen er, at de nordiske specialbiblioteker opnår nogle digitale udlån og opfylder hermed sin strategiske mission, men uden de store omkostninger i opbygning og drift af en teknisk infrastruktur.

Udfordringerne er som følger:

- Der er ingen garanti for, at forlagene vil tilbyde sine titler til udlån uanset tilbudte vilkår og priser
- De nationale udlånstjeneste bestemmer selv, hvad de vil tilbyde på deres tjenester, og andre nordiske sprog kan være mod den stedlige materialevalgspolitik. Det er fx danske eReolens politik at tilbyde færøsk og grønlandsk og noget svensk og norsk, men ikke finsk eller islandsk. Der skal følgelig forhandles med hver tjeneste om dette aspekt
- De nationale tjenester skal entre med for dem internationale forlag
- De nordiske udlånstjenester vil dog forholde sig initialt positivt til forslaget og realitetsforhandle med de nordiske specialbiblioteker.

Scenarie 2B: Overdrive

En mellemting mellem at sponsorere indhold på andres platforme og at bygge sin egen er at udnytte én af de internationalt tilgængelige platforme og betale for den fulde servicepakke med markedsplads til køb af indhold, specielt tematiserede samlinger og state-of-the-art frontends til web og apps samt mulighed for at designe dem med de nordiske specialbiblioteker farvepalette, logoer og evt. egne artikler.

En sådan service er Overdrive, der benyttes af Island, til dels af Sverige og af Danmark til engelsksproget materiale.

Overdrive tager en større bid af værdiflowet end de nordiske, selvskabte løsninger – dvs. af de penge, der går fra udlånstjenesten til forlagene og videre til forfatterne eller andre rettighedshavere - men ligesom det er dyrere at køre i en lejet bil end sin egen, slipper man også her for det initiale udlæg til at bygge en platform og ressourcer til at drifte og videreudvikle den. Overdrives access fee skal forhandles, men bygger typisk på en procentdel af indkøbet.

Der er dog en række udfordringer:

- Overdrive tilsluttes det eksisterende lånervalideringssystem. Det vil sige, der skal være et lånervalideringssystem på plads for de nordiske specialbiblioteker
- Det, lånerne præsenteres for, afhænger af det land eller den region, de er tilmeldt. Det kan i sidste ende betyde, lånerne skal tilmeldes og tilgå et de nordiske specialbibliotekers Overdrive Sverige, De nordiske specialbibliotekers Overdrive Norge osv. Én frontend per land eller område medmindre Overdrive kan hjælpes til at forstå, at geografiske begrænsninger i digitale rettigheder ikke er normen for små sprog som de nordiske og acceptere én platform
- Alle forlag i Norden – i al fald de større - skal overbevises om, at Overdrive er en god platform at lægge sine titler på, til trods for at Overdrive formentlig tager en større del af bibliotekernes betaling, end forlagene er vant til.

For tiden kan man fra Danmark tilgå en del nordiske titler på Overdrive, men kun ganske få af de Nordisk Råds prisvindende titler. Se herunder:

Tabel 3: Antal prisnominerede titler fra Nordisk Råds Litteraturpris & Tabel 4: Prisvindende titler på tjenesten Overdrive

Antal nominerede titler (2023)	Danmark	Finland	Færøerne	Grønland	Island	Norge	Samiske sprog	Sverige	Åland
voksenlitt. (siden 1962)	121	124	33	25	120	124	22	124	13
børne- og ungelitt. (siden 2013)	22	22	11	9	22	22	11	22	6

Scenarie 3: Egen platform

Det tredje og klart mest gennemgribende scenarie er det, hvor de nordiske specialbiblioteker etablerer sin egen digitale udlånstjeneste. En digital udlånstjeneste koster mange penge både i initial investering og i drift og vedligehold, og hertil kommer betaling for lån.

Finlands digitale bibliotek åbner cirka samtidigt med denne rapportes publicering, og finnerne har brugt 5 årsværk i 2,5 år og cirka 14 mio. DKr. for at blive klar.

En digital udlånstjeneste skal bruge som set-up

- Et distributionssystem for filerne
- Et administrationssystem for data og metadata
- Et fakturerings- og betalingssystem
- Et låneradministrationssystem
- Frontends til brugerne; typisk web og iOS- og Android-apps.

Hertil kommer

- Support til forlag og brugere
- Teknisk administration
- Forhandling
- Formidling
- Juridisk assistance til forlagsaftaler – ikke mindst de internationale - og til eksempel brug af forsider.

Og ikke mindst

- Betaling for lån.

De nordiske lande har tacklet kravene på meget forskellige måder. Den mest udviklede løsning er eReolen i Danmark, hvor udgifterne andrager uden etableringsomkostninger:

- Drift & udvikling inkl. udbud af web og apps: 10,5 mio. DKr.
- Administration og distributionssystem v. 3. part: 14,0 mio. DKr.
- Betaling for lån (9,1 mio. lån i 2023): 97,5 mio. DKr. NB: Andre nordiske lande har væsentligt højere gennemsnitspriser på nogle indholdstyper og titler.
- I alt: 122 mio. DKr. årligt.

I Danmark besluttede man sig tidligt (2011) for, at man vil kontrollere sine egne frontends, og det har fordele både mht. formidling og forhandling med forlag (Barr et al. 2024). Det har ligeledes den fordel, at man ikke afgiver bibliotekets identitet til en kommerciel tredjepart som for eksempel Overdrive til sin digitale del, men det er givetvis en mere akut problemstilling for folkebiblioteket end for de nordiske specialbiblioteker.

Tilkøb af elementer

Hvis ikke løsningen skal bygges op fra bunden – og i Finlands eksempel fra forrige side brugte man det amerikanske open source SimplyE som grundlag, og det tog stadig 2,5 år og 14 mio. DKr. at blive klar – kan elementerne fra forrige side tilkøbes.

Specialiserede leverandører som fx Publizon vil måske kunne levere meget af infrastrukturen mod betaling pr. lån (1,30 kr. per lån i Danmark for backenden), mens færdige apps ligeledes kan tilkøbes eller udvikles fra open source.

Hermed driver løsningen tættere på scenarie 2b, hvor komponenterne også tilkøbes, men som samlet pakke fra Overdrive.

Titler og brugere

Det gennemgående princip i denne rapport er, at de nordiske specialbiblioteker bør koncentrere sig om at tilbyde andre landes litteratur på originalsprog til alle andre lande end dér, hvor det kommer fra og således også i dette scenarie. Det er dog også klart, at medmindre en sådan udlånstjeneste kan etableres og drives for meget få midler, giver det ikke mening at reducere indholdet til de prisnominerede titler, selv hvis man inddrager alle nordiske oversættelser. Det bliver alt for småt med hensyn til omfang og udgifter.

Det betyder også, at indholdsdelen og de tilsvarende udgifter til lån må nå en vis kritisk masse for at give mening, og at der skal kontrolleres for eventuelle geografiske begrænsede rettighedsklareringer, som de kendes for særligt engelsk- og spansksproget digital litteratur.

Udlånsmodeller og begrænsninger

De nordiske specialbiblioteker kommer til at tage stilling til både hvilke udlånsmodeller, man vil/kan tilbyde lånerne og begrænsninger for brugen. Bemærk, at hvis man sætter grænserne meget snævert for den enkelte bruger for at strække ressourcerne ud til flere, risikerer man en ikke særligt attraktiv tjeneste, der vil få svært ved at tiltrække brugere i det hele taget.

Det kræver et veludviklet og dyrt udlånssystem at håndtere mange forskellige udlånsmodeller, som de nordiske forlag kan være vant til fra de nationale tjenester, og det er mere end tvivlsomt, om de har lyst til at eksperimentere. De fleste forlag går meget konservativt og forsigtigt til værks med det digitale.

Hertil kommer forskelle i priser, forlagene kan være vant til i eget land og med eget bibliotekssystem.

Fordele og ulemper

- de nordiske specialbiblioteker vil stå stærkere over for rettighedshavere, typisk forlag med sin egen tjeneste (se også nedenfor)
- egen tjeneste har en ikke ubetydelig markedsføringsværdi over for potentielle brugere
- med egen tjeneste kan formidling designes nøjagtigt, som man ønsker den
- det er omkostningstungt at etablere sin egen tjeneste, og hvis den sættes sammen af tilkøbte elementer, kan udgifterne flytte sig fra éngangsudgifter til løbende udgifter i form af transaktionsomkostninger
- en egen tjeneste skal opretholde en vis kritisk masse for at være interessant for leverandører og brugere, og det kræver udlån, og digitale udlån er dyre. Ovenikøbet dækker man her hele Norden.

Scenarier: Opsummering

Vi har på de foregående sider oplistet udfordringer og beskrevet fire scenarier. Scenarierne kompliceres af, det er svært at få konkrete svar og håndfaste priser, når henvendelsen er teoretisk.

Dog er det klart, at:

Scenarie 1 ikke etablerer et egentligt digitalt udlån og løser dermed ingen principielle problemstillinger, men lægger sig "ovenpå" de eksisterende tjenester med formidling og promovring. Til gengæld kan det startes med et webdesign og 1-2 årsværk.

Scenarie 2a etablerer ingen tjeneste, men sponsorerer indhold på de eksisterende tjenester af nordisk litteratur på andre sprog end de stedlige. Der skal forhandles med tjenesterne og med forlag, og der nogle tekniske og nogle rettighedsspørgsmål at afklare. Opgaven kan nok løses med 1-2 årsværk efter etablering og 10-40 DKr. pr. udlån.

Scenarie 2b gør brug af Overdrive til at etablere en udlånstjeneste, hvad der kan synes billigt, men problemerne er store. Der kan ikke rettighedsmæssigt etableres én tjeneste ifølge Overdrive, og forlagene skal overtales til at entrere med Overdrive, hvad ikke mange gør i øjeblikket. Hertil skal der stadig etableres et lånervalideringssystem, og der skal stadig produceres formidling. Udgifterne, når det tekniske er på plads, er uklare, men man kan regne med fx 1-2 årsværk til drift og forhandling, og 10-20% af indholdskøb som hosting fee til Overdrive, og hertil kommer indkøb af indhold/lån.

Med scenarie 3 etableres en egen udlånstjeneste enten med tilkøbte eller hjemmelavede elementer via udbud. Udgifterne er betragtelige, hvis der skal bygges

op fra grunden næppe under 14 mio. DKr. og to års arbejde. Elementer kan også tilkøbes fra leverandører mod betaling per lån. Hertil kommer modstand fra forlag, der skal vænne sig til andre modeller, vilkår og priser, som kan gøre det vanskeligt at tilbyde det ønskede indhold - og de velkendte udgifter til selve udlånene. Årlige driftsomkostninger bliver næppe under 7,5 mio. DKr. årligt inkl. 4-5 årsværk til forhandling, support, IT, formidling, markedsføring og jura.

Forfatternes anbefaling

Fase 1

De nordiske specialbiblioteker kan med det samme gå i gang med at opbygge en nordisk formidlingstjeneste med begyndende særlig vægt på Nordisk Råds litteraturpriser, der er et stærkt og positivt brand. Tjenesten kan linke til titlerne, hvor de er tilgængelige digitalt allerede. Det kan gøres med få udlæg og vil etablere relationer og samarbejde med de nordiske digitale udlånstjenester.

Fase 2

De nordiske specialbiblioteker bør foranstalte samtaler med de nordiske digitale udlånstjenester, biblioteksforeninger, nationalbiblioteker, respektive kulturministerier og forlagsbrancheforeninger i relevante konstellationer om løsningen på den grundlæggende udfordring, at nordiske borgere ikke via folkebibliotekerne kan få adgang til digital litteratur på andre nordiske sprog end det stedlige, og hvem der skal betale for lånene, hvis problemerne kan løses.

Fase 3

Afhængigt af resultaterne fra fase 2 kan der hernæst foretages en nærmere udredning af de nødvendige rettighedsmæssige, forhandlingsmæssige, tekniske og designmæssige kravspecifikationer til en egentlig udlånstjeneste, hvis en sådan stadig ønskes, og et estimat for etablerings-, drifts- og indholdsudgifter og det forventede brugergrundlag.

Det skal indskræpes, at så længe bibliotekerne ikke har digitale udlånsrettigheder, vil digitale udlånstjenester altid bero på forhandlinger, og forsyningssikkerheden rækker kun så længe som de indgåede aftaler, hvis de overhovedet kan indgås.

De nordiske specialbiblioteker kan få en meget interessant rolle med at finde løsninger på problemstillingen, mægle mellem parterne og løsninger og presse på i processen.

Forfatterne

Mikkel Christoffersen er:

- BA, BSc og Cand.scient.bibl. fra Danmarks Biblioteksskole
- Director i EBLIDA – The European Bureau of Library, Information and Documentation Associations
- Chefkonsulent i Det Digitale Folkebibliotek, Danmark
- Chefforhandler for eReolen siden 2017
- Formand for NAPLEs – National Authorities on Public Libraries in Europe – ebogs-ekspertgruppe
- EU-kommissionens ekspert i digitalt udlån i regi af TAIEX – The Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission
- Ekstern lektor på Syddansk Universitet.

Torbjørn Porsmose er:

- Bibliotekar DB og Cand.scient.bibl. fra Danmarks Biblioteksskole
- Chefindkøber på digitale licenser for Det Digitale Folkebibliotek siden 2022
- Digital konsulent, Københavns Biblioteker 2018-2022.

Referencer

Repræsentanter for nordiske biblioteker

Arne Gundersen, senior rådgiver, Nationalbiblioteket, Norge

Joep Aarts, senior rådgiver, Bibliotekutvikling, Nationalbiblioteket, Norge

Vidar Lund, Næstformand, Norsk Biblioteksforening, Norge

Anna M. Tuomikoski, Information Specialist, Helsinki, Finland

Marja A. Hjelt, Information Specialist, Helsinki City Library, Finland

Juha Manninen, Administrerende direktør, Finsk Biblioteksforening, Finland

Cecilia Ericson, Bibliotekar, Kungl. Biblioteket, Sverige

Elisabet Rundqvist, special rådgiver, Kungl. Biblioteket, Sverige

Anders Söderbäck, handläggare, Kungl. Biblioteket, Sverige

Lisa Gemmel, Jurist, Svensk Biblioteksforening, Sverige

Silvia Ernhamen, Generalsekretær, Svensk Biblioteksforening, Sverige

Pórný Hlynsdóttir, Formand for den islandske biblioteksforening, Island.

Repræsentanter for De nordiske specialbiblioteker

Gitte Grønfeld Wille, direktør, Nordisk Kulturkontakt, Finland

Mikaela Wickström, senior rådgiver, Nordisk Kulturkontakt, Finland

Heidi Orava, kommunikationschef, Nordisk Kulturkontakt Finland

Amanda Mannström, kulturproducent, Nordisk Kulturkontakt, Finland.

Repræsentanter for store forlag

Lasse Korsemann Horne, Direktør i forlaget Saga Books, en del af forlaget

Lindhardt & Ringhof, Danmark

Benedicte Marcussen, Digital Salgschef, Forlaget Gyldendal, Danmark.

Repræsentanter for digitale distributionstjenester

Mike Shontz, Account Executive, Global Libraries & Education, Overdrive, USA

Jeppe Mossin, Senior Vice President, WedoBooks, Publizon, Danmark.

Litteratur

Barr et al. 2024 (endnu upubliceret) "Law and Economics of eBooks Markets in Europe" <https://www.create.ac.uk/blog/2022/08/29/create-elending-project/>

Christoffersen M. 2024 "Managing e-lending, part 1: Of cubs and lions" <https://publiclibrariesandebooks.com/2023/01/25/managing-e-lending-of-cubsand-lions-part-1/>

EBLIDA 2022 "First European Overview on E-lending in Public Libraries" <https://www.eblida.org/News/2022/first-european-overview-elending-publiclibraries.pdf>

Konst och kultur - drivkraften för hållbar utveckling i Norden. Kulturpolitiskt samarbetsprogram 2021-2024, Nordiska Ministerrådet, 2021 <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1538094/FULLTEXT01.pdf>

OM DENNE PUBLIKATION

Digitalt udlån – muligheder og begrænsninger i Norden

Text: Mikkel Christoffersen og Torbjørn Porsmose

© Nordisk kulturkontakt 2024

ISBN 978-952-7572-89-4

Udgivelsesdato: 3.4.2024

Forsidebillede: Unsplash/Anna Demianenko

Nordisk samarbejde

Nordisk kulturkontakt (NKK) är Nordiska ministerrådets kulturinstitution i Helsingfors och en del av det officiella nordiska samarbetet. Vi främjar, förstärker och berättar om nordiskt kultursamarbete med visionen att alla ska kunna delta i kultur- och samhällsliv på lika villkor.

Nordisk kulturkontakt

Helsingfors / Kajsaniemi
PB 231, Kajsaniemigatan 9
00171 Helsingfors, Finland

Helsingfors / Sveaborg
Sveaborg B 28
00190 Helsingfors, Finland